

KÄLLARLÄMNINGAR OCH RESTER AV TUNNVALV I

# KVARTERET BERGSBRON 7, NORRKÖPING

Arkeologisk förundersökning inom stadslager L2009:7173  
Norrköpings kommun, Östergötlands län

SVERKER HOLMQVIST



Rapporter från Arkeologikonsult 2021:3399

ARKEOLOGIKONSULT  
Optimusvägen 14  
194 34 Upplands Väsby  
Tel: 08-590 840 41

[www.arkeologikonsult.se](http://www.arkeologikonsult.se)

OMSLAGSBILD: Arkeolog Petra Öjhage och maskinist Niklas Einarsson under förundersökningsarbetet.

ALLMÄNT KARTMATERIAL:

Fastighetskartan: © Lantmäteriet Dnr: 50007066\_140003

Terrängkartan, samt GSD-Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

© Arkeologikonsult 2021

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.

Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

KÄLLARLÄMNINGAR OCH RESTER AV TUNNVALV 1

# KVARTERET BERGSBRON 7, NORRKÖPING

Arkeologisk förundersökning inom stadslager L2009:7173

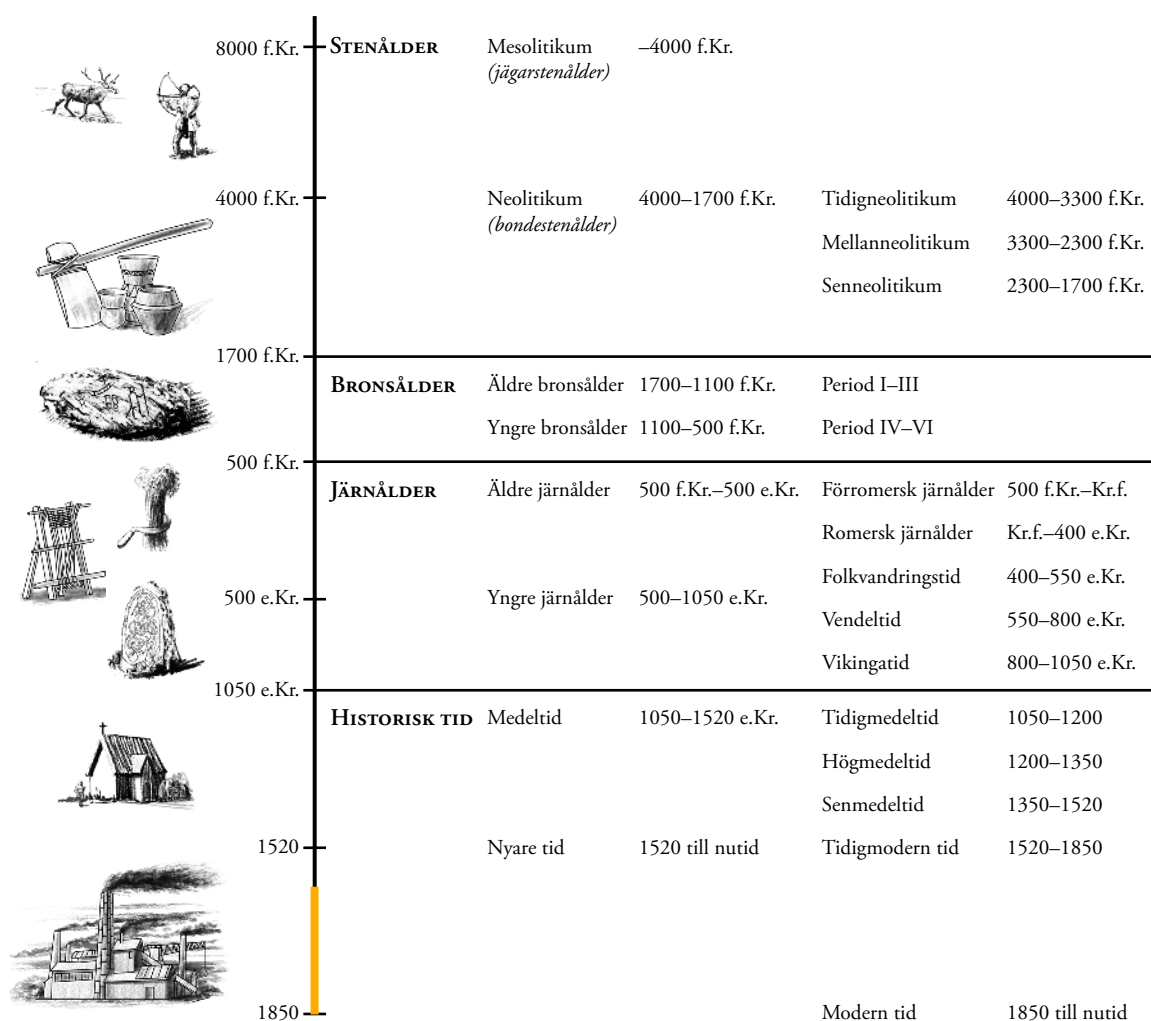
Norrköpings kommun, Östergötlands län

SVERKER HOLMQVIST

Rapporter från Arkeologikonsult 2021:3399



## ARKEOLOGISK PERIODINDELNING



### ANTIKVARISK BEDÖMNING

Antikvarisk bedömning anger hur man enligt kulturmiljölagen (1988:950), och till viss del även skogsvårdslagen (1979:429), bedömt lämningen och dess eventuella lagskydd vid registreringstillfället. Den slutgiltiga bedömningen görs alltid av Länsstyrelsen.

**Fornlämning** är en lämning som omfattas av skydd enligt kulturmiljölagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den tillkommit före 1850, är en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd från länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fast fornlämning.

**Möjlig fornlämning** innebär att man vid registreringstillfället inte kunnat ta ställning till om lämningen är en fornlämning

eller inte. Lämningen måste vara bekräftad i fält. Möjlig fornlämning kan även anges för en lämning som har undersökts i samband med en arkeologisk undersökning, men där man inte fastställt lämningens utbredning.

**Övrig kulturhistorisk lämning** används för kulturhistoriska lämningar som har tillkommit efter 1850, men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, till exempel fyndplats eller plats med tradition.

**Ingen antikvarisk bedömning** används för lämningar som blivit helt borttagna genom en arkeologisk undersökning eller förstörda. Inget skydd enligt kulturmiljölagen kvarstår. Lämningar som endast är kända via kartmaterial, skriftlig eller muntlig källa och inte har kunnat återfinnas i fält, kan inte heller ha en antikvarisk bedömning.

# INNEHÅLLSFÖRTECKNING

---

SAMMANFATTNING.....	7
INLEDNING .....	8
BAKGRUND.....	8
Historisk bakgrund Norrköping.....	8
Historisk bakgrund Kv Bergsbron 7 .....	8
Tidigare arkeologiska undersökningar.....	9
GENOMFÖRANDE .....	10
Schakt 1.....	11
Schakt 2.....	12
Schakt 3.....	13
Schakt 4.....	14
Schakt 5.....	16
Schakt 6.....	17
RESULTAT .....	19
REFERENSER .....	20
Litteratur .....	20
Digitala källor.....	20
Kartor.....	20
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER.....	21
BILAGOR .....	23
Bilaga 1. Schakttabell.....	23
Bilaga 2. Kontexttabell.....	24
Bilaga 3. Fyndtabell .....	27
Bilaga 4. Makrofossilanalys .....	28





**Figur.** Förundersökningsområdet markerat på Terrängkartan, skala 1:50 000.



# SAMMANFATTNING

Arkeologikonsult har efter Länsstyrelsens beslut (431-12692-2017) genomfört en arkeologisk förundersökning med anledning av en planerad byggnation inom fastigheten Bergsbron 7 i Norrköping (figur 2). Syftet var att ge Länsstyrelsen beslutsunderlag inför prövning om tillstånd till ingrepp i fornlämning. Sammanlagt togs sex sökschakt upp med en bredd varierande mellan 2,6–3,8 meter beroende på begränsningar av exempelvis elledningar och fasta betongkonstruktioner. Schakten grävdes ned till steril mark där det var möjligt med hänsyn till säkerhet och rasrisk. Samtliga schakt grävdes med slantning för att förhindra ras. Djupen varierade mellan 2,1–3 meter, steril marknivå nåddes i samtliga schakt förutom i de schakt där källarlämningar framkom (schakt 4 och 5). Dessa schakt grävdes ned till cirka 3 meter under marknivå utan att hitta orörd mark. I schakt 4 avbröts arbetet då framgrävt käl-

larvalv hotade kollapsa under alltför högt tryck från ovanliggande jordmassor och i schakt 5 på grund av att korrekt slantning inte kunde säkerställas.

Undersökningsområdet har under olika perioder varit föremål för rivningar, ombyggnationer, urschaktningar och olika arkeologiska undersökningar. I samtliga förundersökningsschakt påträffades stora mängder med utfyllnadsmassor som innehöll grus, lera och inte sällan även sentida inslag av exempelvis plast och asfalt. Det enda intakta kulturlager som framkom var ett odlingslager i schakt 6. Därutöver framkom bebyggelseämningar i form av murverk i schakt 4 och 5. Sannolikt utgör dessa fortsatta rester av källare som dokumenterats vid tidigare undersökningar. Bebyggelseämningarna kan grovt dateras till 1600–1700-tal.



**Figur 2.** Förundersökningsområdet markerat på Fastighetskartan. Skala 1:5 000.

# INLEDNING

---

Arkeologikonsult genomförde mellan 18–24 november 2020 en arkeologisk förundersökning inom fastigheten Bergsbron 7. Syftet var att fastställa och dokumentera eventuella fornlämningars karaktär, datering, utbredning och komplexitet samt ta tillvara fornyfynd.

Frageställningar inför förundersökningen var:

- Finns det några lämningar av fornlämningen L2009:7173 bevarade eller har dessa blivit utschaktade tidigare?
- Om lämningar påträffas vad har de för karaktär?
- Finns lämningar efter äldre bebyggelse i form av hus, gårdsplaner, gator eller avfallsdepositioner?
- Finns lämningar efter äldre odling?
- Finns lämningar efter hantverksaktiviteter? I så fall vilka?
- Kan man spåra äldre tomtindelning inom kvarteret?
- Hur gamla är de påträffade lämningarna?
- Vilken utbredning har lämningarna? Finns de inom hela undersökningsområdet eller endast i delar? Hur tjocka är de eventuellt påträffade kulturlagren? Hur stora utfyllnader har påförts inom undersökningsområdet och vid vilka tillfällen har detta gjorts?
- Hur ser bevaringsförhållandena för organiskt (trä, läder, ben) och makrofossilt material ut?
- Är förekomsten av fynd i form av artefakter och djurben riklig eller sparsam?
- Hur ser de stratigrafiska förhållandena ut? Finns här en komplex stratigrafi eller ej?

# BAKGRUND

---

## Historisk bakgrund Norrköping

När Norrköping blir en stad är oklart men från 1384 finns de äldsta kända stadsprivilegierna. Utifrån omnämmandet av byamän i Norrköping från 1350 tros dock stadsprivilegier redan funnits från denna tid. Det äldsta omnämmandet av Norrköping är dock från 1283 i samband med en donation av fiskerättigheter i Motalaström från drottning Sofia till Sankta Ingridis systerkonvent i Skänninge. Staden verkar ha varit relativt liten under medeltiden, med en ekonomisk bas som utgjordes av kvarndrift och fiske. Handel bedrevs i staden men enligt tidigare forskning endast i en begränsad skala. Under andra hälften av 1500-talet började dock staden att expandera. Gustav Vasa anlade vid denna tid Kungsgården, Norrköpingshus och en utförselhamn i Norrköping vilket stärkte stadens roll. Även kvarndriften och havsfisket intensifierades under denna epok. 1613 anlades ett nytt kungligt residens med namnet Johannisborg, med holländska förebilder i stadens utkant. Under 1600-talets första hälft grundades ett vapenfaktori och ett mässingsbruk samt ett vantmakeri, verksamheter som sedermera växte fram och inordnades i Holmens bruk under ledning av Louis de Geer. I samband med att industriverksamheten i Norrköping expanderade så växte också stadens befolkning.

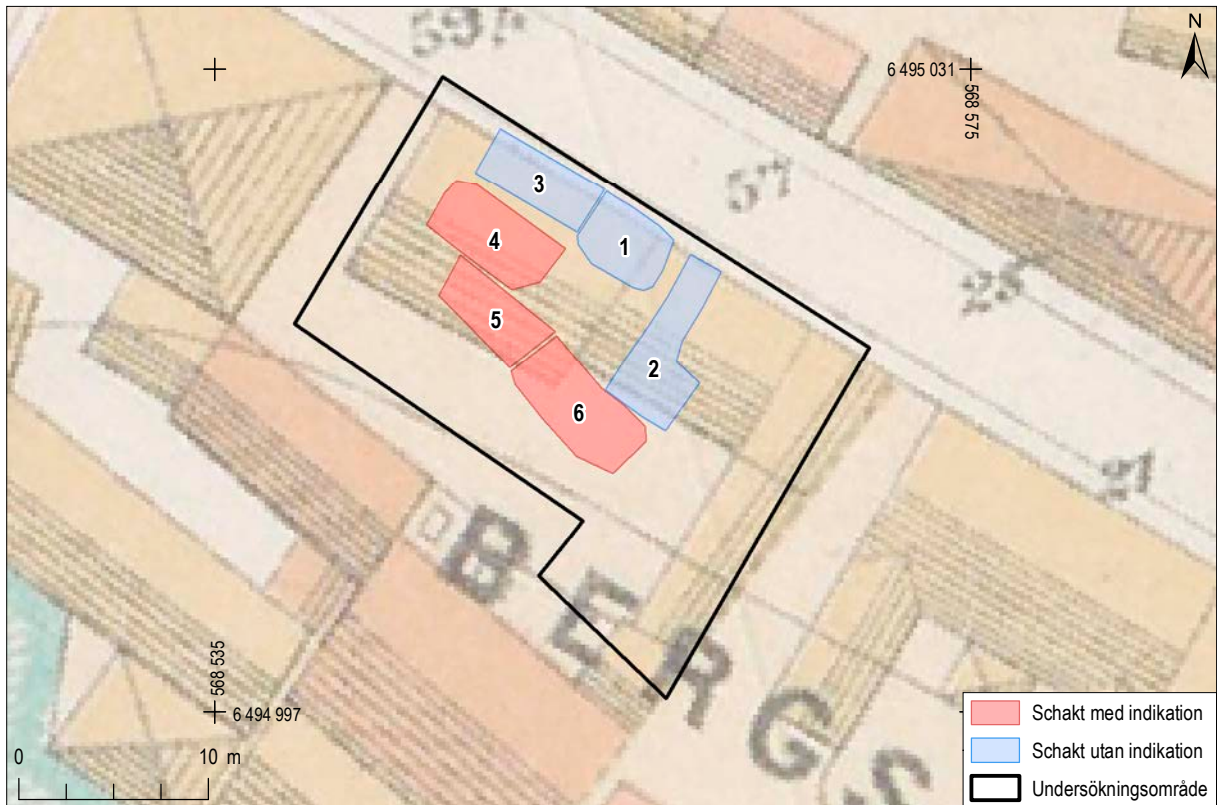
Norrköping var under 1600-talet rikets andra stad storleksmässigt och den ledande industristaden vilket ledde till att nya markområden behövde tas i bruk både för industriverksamhet och för bebyggelse. 1640 beslutades det om att staden skulle få en reglerad stadsplan med en vinkelrät kvartersbild men det dröjde fram till den stora stadsbranden 1655 innan regleringen kunde genomföras (Helmfrid 1965).

## Historisk bakgrund Kv Bergsbron 7

Bebyggelse inom kvarteret fanns dokumenterad från mitten av 1700-talet. Mot slutet av 1700-talet startades en färgeriverksamhet som i olika former drevs till början av 1930-talet då verksamheten lades ned varpå många byggnader revs. De byggnader som låg längs Västgötegatan och uppfördes på 1700-talet finns angivna på en karta från 1879 (figur 3). Byggnaderna användes bland annat som stall och för åkeriverksamhet tills de revs 1967 (Danielsson 2020:61–70).

Efter detta hade tomten använts för bland annat kaféverksamhet med olika tillfälliga byggnationer såsom en scenkonstruktion som sedan revs. Kvar på tomten fanns i dagsläget längst i öster en kafébyggnad uppförd 2011.





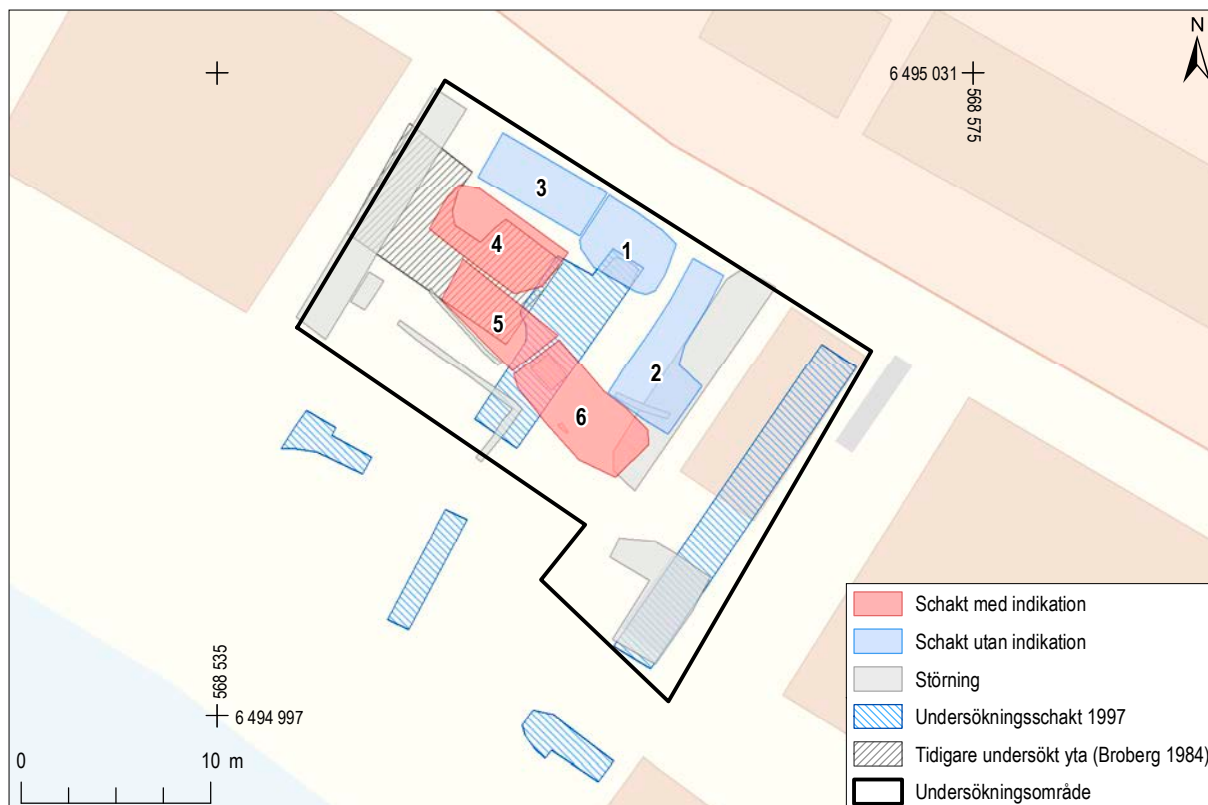
**Figur 3 Förundersökningsområdet mot bakgrund av karta 1879.** Karta över Norrköping. Upprättad och utgiven genom Norrköpings stadsbyggnadsnämnd 1879. Norrköpings stadsarkiv. Skala 1:400.

## Tidigare arkeologiska undersökningar

Kvarteret Bergsbron 7 ligger inom L2009:7173 (RAÄ Sankt Johannes 96), Norrköpings medeltida och historiska stadslager i anslutning till Motala ströms norra strand. Vid tidigare arkeologiska undersökningar inom kvarteret och i närområdet har bebyggelseämningar och kulturlager påträffats (figur 4).

1927 uppmättes två källare, trappa och raserat tunnvalv. 1962 uppmättes en större stenkällare mot gatan och en trappa ned till två utrymmen (Broberg 1984:35). Källarna daterades då till 1600-talet. 1970 upptogs flera schakt i området där de källare som dokumenterades 1927 låg (Pettersson 1997:5).

Vid en förundersökning 1997 påträffades nedgrävningar och golvrester efter två andra källare inom det nu aktuella undersökningsområdet (Pettersson 1997:6).



**Figur 4.** Förundersökningsområdet med tidigare undersökningar, sentida störningar och nu grävda schakt. Skala 1:400.

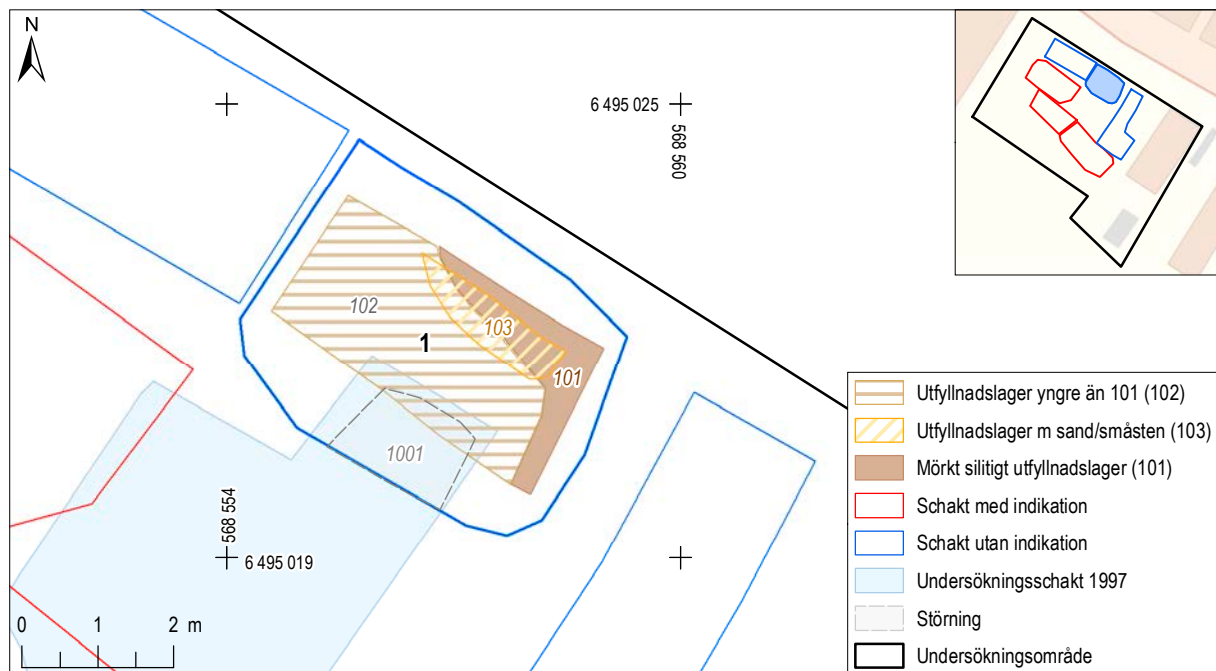
## GENOMFÖRANDE

Undersökningen genomfördes genom sökschaktning med grävmaskin. De flesta schakten grävdes av säkerhetsskäl med släntade profilväggar.

Varje schakt grävdes stratigrafiskt lager för lager ned till orörd marknivå där det var möjligt ur säkerhets-synpunkt.

Hela den tillgängliga markytan var innan grävningen påbörjades täckt av ett 0,2–0,3 meter tjockt lager av krossgrus följt av ett lager svart markduk.

## Schakt 1



Figur 5. Schakt 1 i skala 1:100. Översikt i skala 1:1 000.

### Sammanfattning

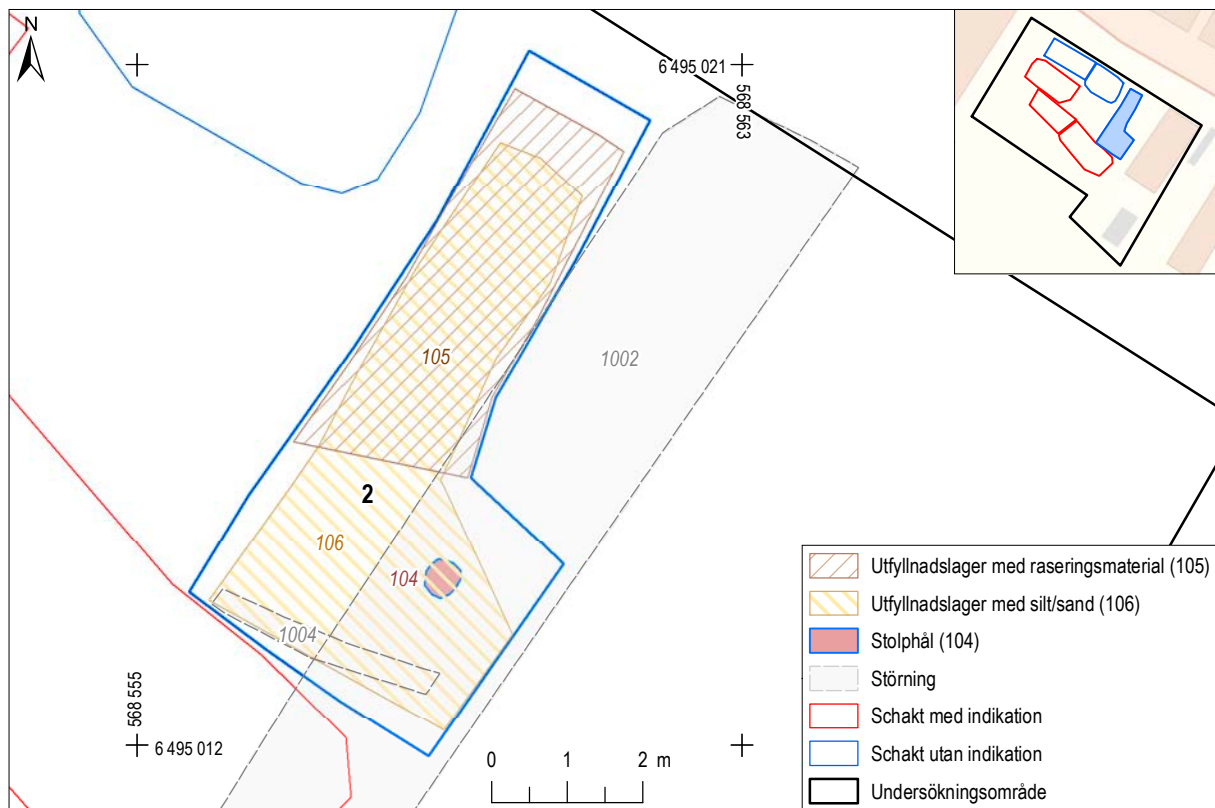
I schaktet återfanns bara yngre utfyllnadslager. Det lager (101) som var fyndförande innehöll även lätt förmultnad plast.

### Stratigrafisk beskrivning

Förundersökningen inleddes med att ta upp ett schakt i norra delen av undersökningsområdet längs Västgötegatan. Under markduken framkom flera utfyllnadslager (101, 102 och 103) där det största (102) har skurit de övriga både i plan och djupled. Detta bör gjorts i relativt sen tid då det stratigrafiskt

sett tidigare tillkomna lagret (101) innehöll moderna rester av bl a byggplast. Eventuellt gjordes utfyllnaden vid en genomgripande schaktning i området 1992 (Petersson 1997:3). Inga intakta avsatta kulturlager eller konstruktioner påträffades. Schaktet grävdes ned till 2,8 meter under nuvarande marknivå. I botten fanns orörd sand och morän. I schaktets södra del påträffades redan under markduken ett omrört lager som stämmer väl i plan med schakt 2 från den arkeologiska förundersökningen 1997 (Petersson 1997:6).

## Schakt 2



Figur 6. Schakt 2 i skala 1:100. Översikt i skala 1:1 000.

### Sammanfattning

Under markduk framkom två utfyllnadslager av olika karaktär (105 och 106). Det fyndförande lagret (105) innehöll inga fynd äldre än 1900-tal.

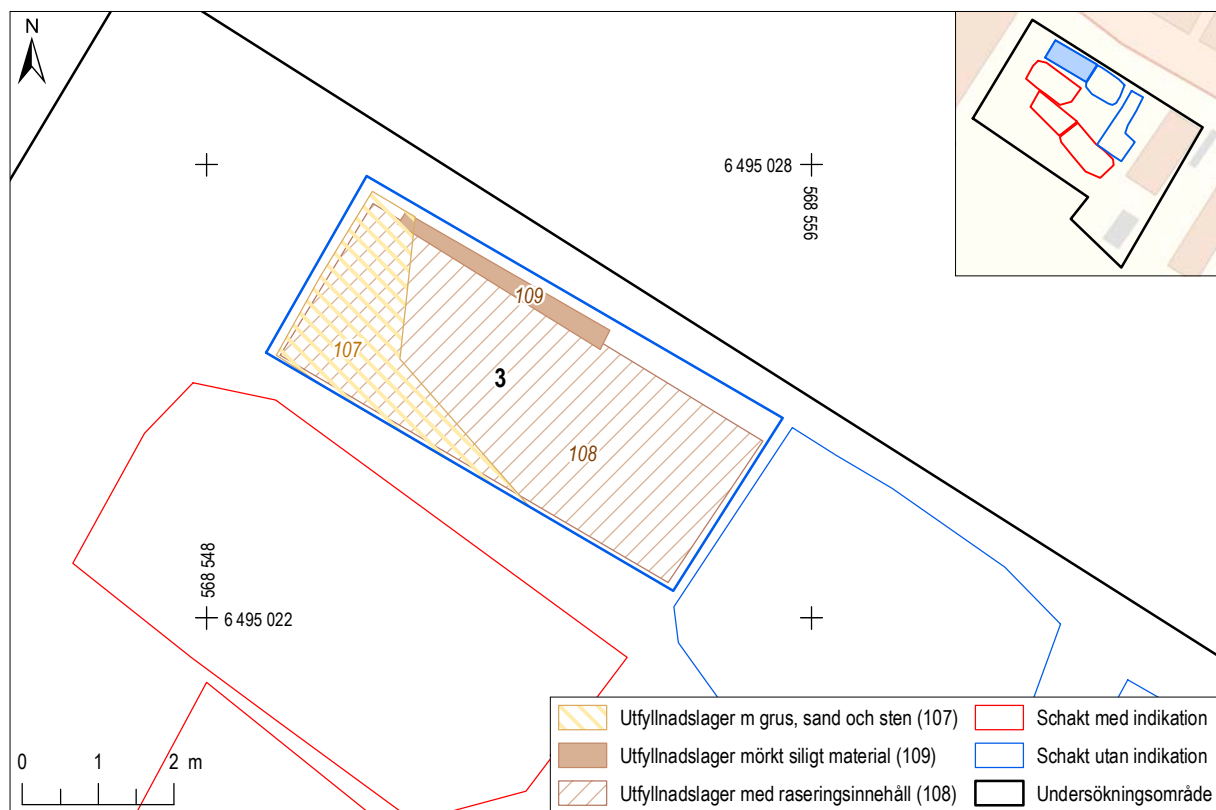
### Stratigrafisk beskrivning

Schakt 2 låg till viss del inom det område som på 1879 års karta markeras som bebyggd yta. Inga spår efter syllstenar eller källare kunde dock konstateras vid schaktning. Däremot påträffades raseringsmassor som uppenbarligen använts som utfyllnad i relativt sen tid (105). Längst i norr mot Västgötegatan var lagret med återfyllda raseringsmassor som tjockast för att sedan tunnades ut söderut. Lagret

innehöll tegelkross, sot, taktegel, isolationsporlin, plast, en kapsyl av aluminium och övrigt material av modern karaktär. Under dessa massor framkom ett utfyllnadslager med silt, sand, större och mindre sten (106). Även det lagret tunnades ut söderut men innehöll inga fynd. Under det framkom botten av ett möjligt stolphål (104) utan vare sig trärester eller stenskonning men med en fyllning av samma karaktär som lager 106. I södra delen av schaktet grävdes slutligen en provruta 1,2 x 1,5 meter till cirka 2,2 meter under marknivå där det kunde konstateras att den underliggande sanden alltmer övergick i mer orörd morän.



## Schakt 3



Figur 7. Schakt 3 i skala 1:100. Översikt i skala 1:1 000.

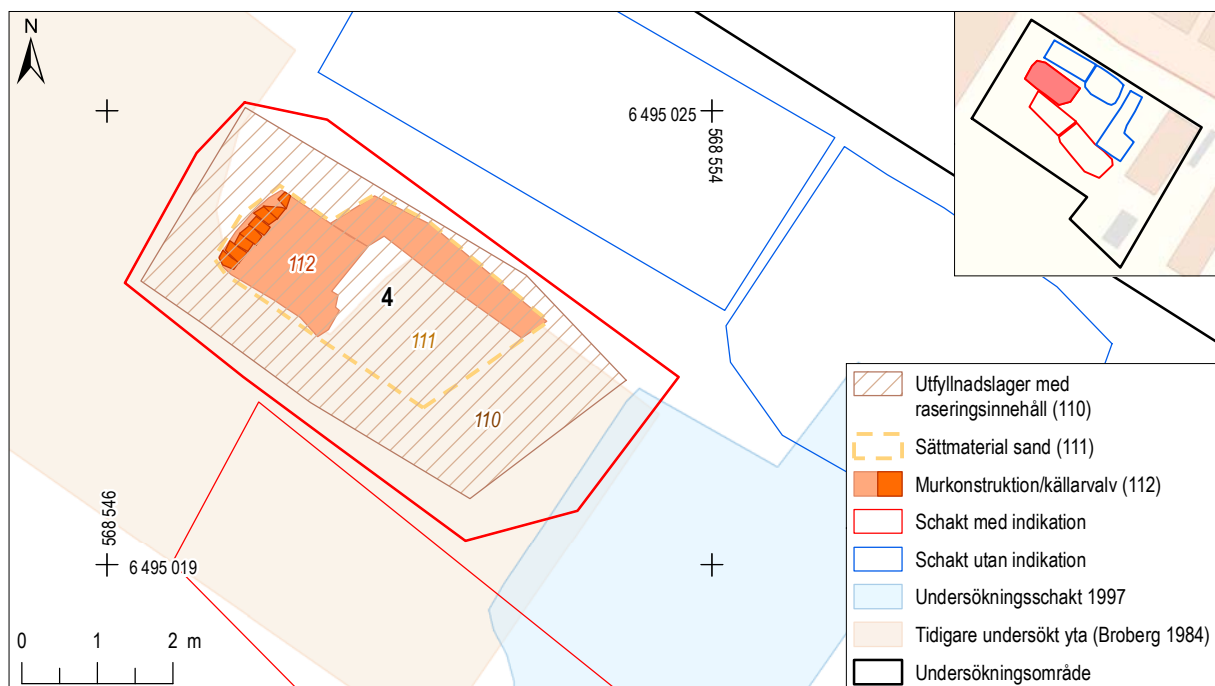
### Sammanfattning

Under markduk framkom tre utfyllnadslager av olika karaktär. Det fyndförande lagret innehöll inga fynd äldre än 1900-tal.

### Stratigrafisk beskrivning

Under markduk påträffades ett 0,8 meter djupt lager med silt, grus, större och mindre sten (107). Lagret ökade i tjocklek mot strömmen. Mot Västgötegatan återfanns i toppen av schaktet ett fläckvis sotigt lager (109) med tegelrester. Under det låg ett ljusare lager (108) med sand, tegelkross järnbeslag och ett spadblad från 1900-talet. Det lagret täckte sedan hela schaktet ned till botten där morän påträffades. Inga äldre lämningar påträffades.

## Schakt 4



Figur 8. Schakt 4 i skala 1:100. Översikt i skala 1:1000.

### Sammanfattning

Under utfyllnadslager (110) och sättsandslager (111) framkom ett murverk (112) som med stor sannolikhet utgjorde rester efter de äldre källare som revs 1970 (Broberg 1984:35). Konstruktionen bestod av en putsad vägg och i anslutning till denna framkom även resterna av ett murat tunnvalv med vitputsad insida. Konstruktionen överensstämmer väl med den uppmätning som gjordes 1927 (Danielsson 2020:59).

Schaktet grävdes i två omgångar då första delen återfylldes av säkerhetsskäl. Steril botten nåddes ej i detta schakt då trycket från omgivande jordmassor på valvets utsida bedömdes som alltför högt.

### Stratigrafisk beskrivning

Under ett tjockt och lerigt utfyllnadslager (110) med inslag porslinsskärvor, tegelkross och delvis förmultnad plast framkom ett 0,2 m tjockt lager sättsand (111). Sättsanden täckte en delvis raserad murkonstruktion (112:1) som antagligen utgjorde en rest efter de två 1600-talskällare som revs 1970 (Broberg 1984:35). Murverket (figur 9) var uppbyggt som en

skalmur med tegel på utsidan där mitten bestod av stenar med en storlek mellan 0,26x0,35 meter till 0,5x0,4 meter. Stenarna i skalmuren var sammanfogade med gulaktigt kalkbruk. I den mittersta delen förekom även murade tegelstenar. Nordöstra sidan av muren, källarens insida, var vitputsad med bruk av en tjocklek av 1,2 centimeter. I muren fanns även en öppning som murats igen med kantiga stenar med flatsidan utåt. På ritningar från uppmätningen 1927 finns anteckningar om en igenmurad spis som skulle kunna överensstämma med den igenmurade öppningen (figur 10).

Därefter förlängdes schaktet i SO riktning och då framkom under samma sättsandslager (111) rester av ett tunnvalv (112:2) (se figur 8), även detta med putsad insida. Fortsättningen på murverket verkade vara helt i tegel med en tydlig valvform och låg i sydost–nordost riktning. Det var uppbyggt av tre tegelstenar i bredd som låg i ett överlappande mönster. Tegelstenarna med storleken 0,12x0,25 meter var sammanfogade med murbruk. Även här var insidan av murverket vitputsad. Valvets insida var delvis färgat av sot. Valvet var 0,45 meter brett och 2,8

meter långt och fortsatte in i schaktkanten österut så den totala utsträckningen gick ej att fastställa. Steril marknivå nåddes ej i detta schakt då trycket från

omgivande jordmassor på valvets utsida bedömdes som alltför högt.



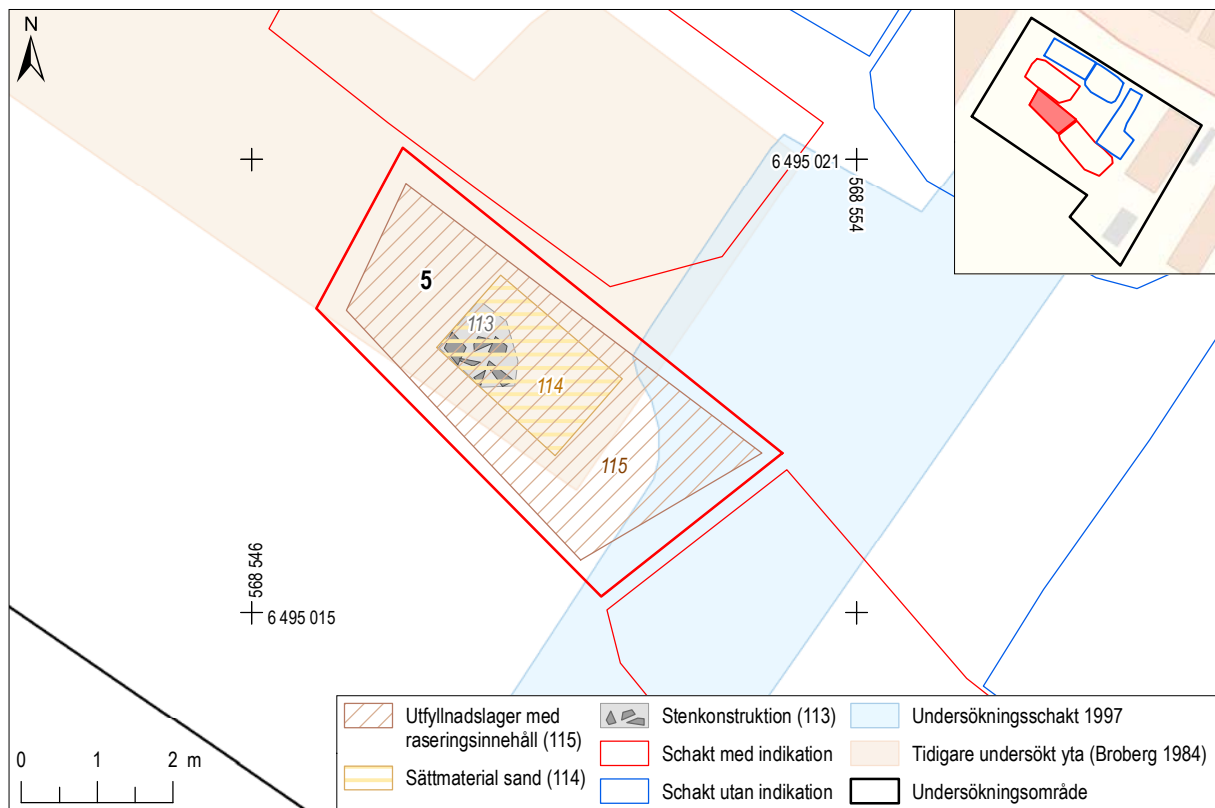
**Figur 9.** Murverk 112:1 foto från SO.



**Figur 10.** Fortsättningen på murverket, här ett delvis framschaktat tunnvalv (112:2). Notera den igenmurade öppningen längst till vänster i bild. Foto från SO.



## Schakt 5



Figur 11. Schakt 5 i skala 1:100. Översikt i skala 1:1000.

### Sammanfattning

Under ett blandat utfillnadslager och ett sättsandslager framkom rester av en kallmurad konstruktion med oklar funktion (113). Eventuellt rör det sig om en rest av de källare som uppmättes 1927.

### Stratigrafisk beskrivning

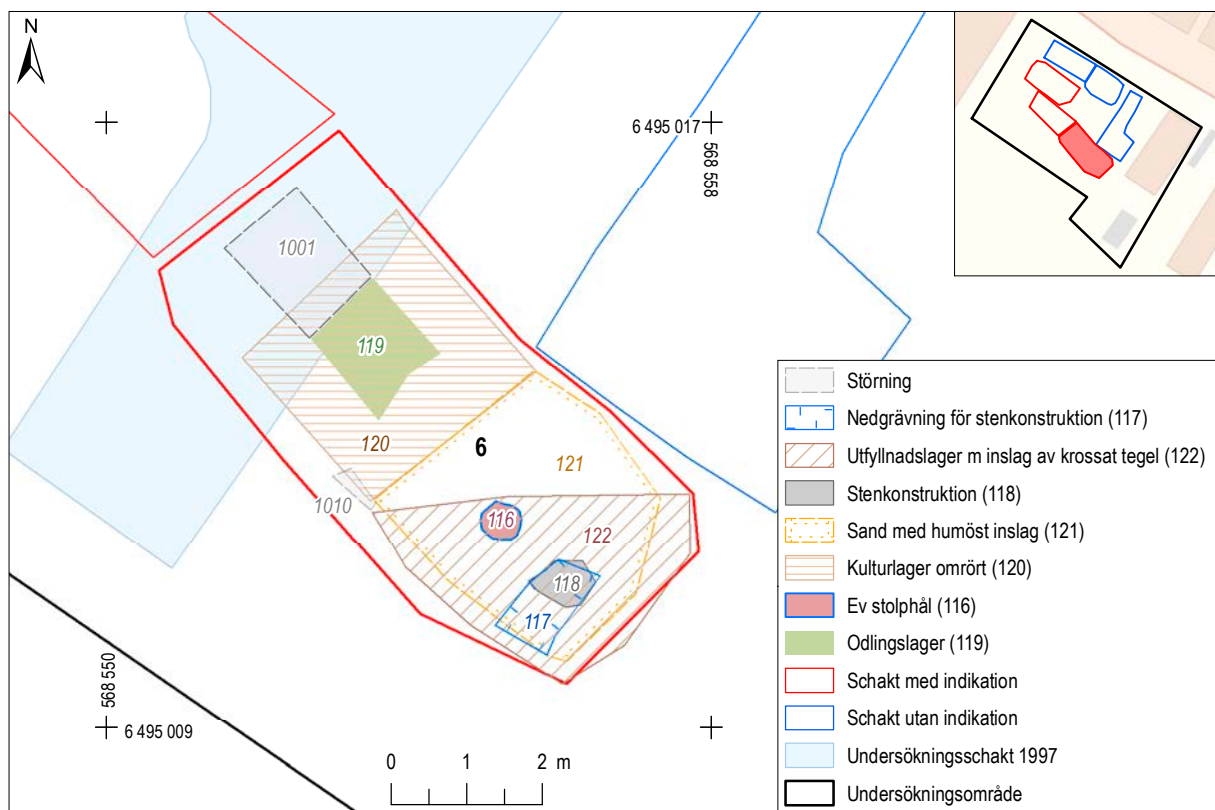
Under ett lerigt återfyllt lager (115) liknande det i schakt 4 framkom ett sättsandslager (114) som i sin tur överlagrade resterna av en stenkonstruktion (113). Konstruktionen var uppförd i huggen sten med den ungefärliga stenstorleken 0,3x0,3x0,15 meter. Fyra stenar lagda på höjden i två skift. Övriga stenar var utrasade mot norr (figur 12). Enligt ritningarna från 1927 utgjordes den nedre delen av källarväggarna av murad gråsten (Danielsson 2020:59) Konstruktionen fortsatte in schaktväggen västerut och lämnades intakt. På grund av rasrisk nåddes steril marknivå inte i detta schakt.



Figur 12. Stenkonstruktion 113.



## Schakt 6



Figur 13. Schakt 6 i skala 1:100. Översikt i skala 1:1000.

### Sammanfattning

Schakt 6 innehöll en mängd recenta störningar, nedgrävningar samt omrörda lager av både äldre och yngre karaktär (figur 14). I botten av schaktet framkom förundersökningens enda opåverkade kulturlager; ett förmodat odlingslager som innehöll gödselrester och pollen av olika slag (se bilaga 4).

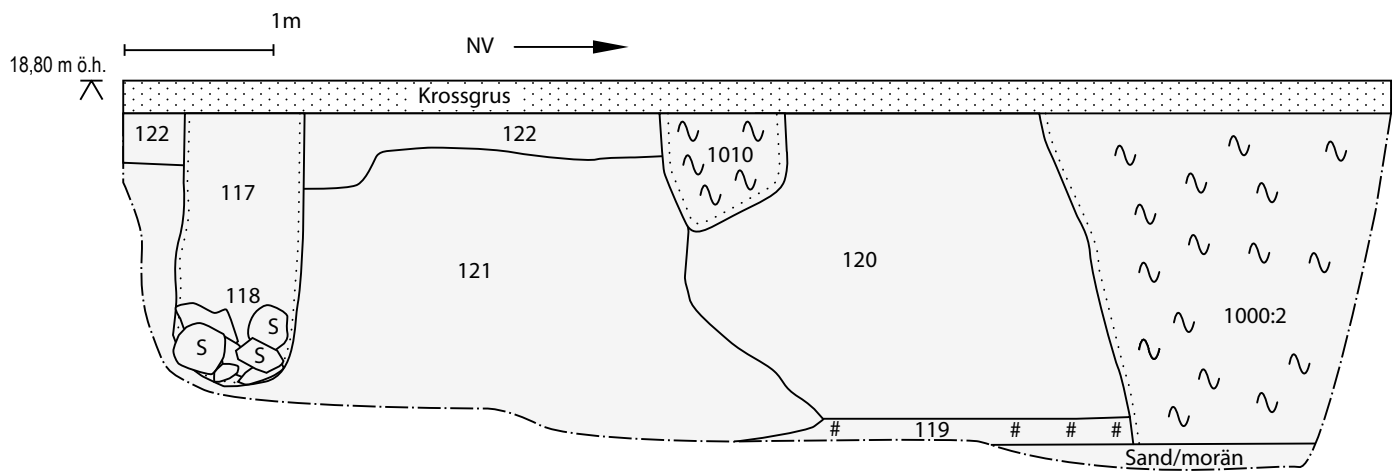
### Stratigrafisk beskrivning

Under markduken framkom ett mörkt siltigt utfyllnadslager med rivningsmaterial i form av förmultnat trä och tegelkross (122). Genom detta skar en nedgrävning med relativt lodräta sidor (117) och tydlig nedgrävningskant. Fyllningen utgjordes av samma material som i lager 122. I botten på nedgrävningen låg en stenkonstruktion (118) som bestod av ett antal större kantiga stenar med en stenstorlek mellan 0,3x0,35 meter till 0,25x0,4 meter. Konstruktionen var kallmurad och uppbyggd i två skift och den var delvis raserad. Under denna konstruktion påträffades sandblandad morän. Hela anläggningen

var nedgrävd i ett 1,5 meter djupt sandlager (121) som dock får antas vara påförd i något skede då det överlagrade odlingslagret 119.

Vid fortsatt schaktning framkom en nedgrävd elledning (1010) som begränsade schaktet söderut. Efter nedgrävningen skars sandlagret (121) av ett 1,5 meter djupt omrört kulturlager (120) med innehåll av rödgods, fajans, kritpipsfragment och mörk fyllning med återkommande stråk av sand. Ingen inblandning av fynd yngre än 1700-tal (figur 15). Eventuellt har detta lager fyllt igen en tidigare nedgång till de källare vars rester påträffades 1997 (Petersson 1997:7).

Under detta lager framkom ett förmodat odlingslager (119) med sandblandad och växtpåverkad silt med inslag av gödselrester och tegelkross. En makrofossilanalys av innehållet visade på ett rikt arkeobotaniskt material. Frön kom från en rad olika växtsamhällen och visar att två av beståndsdelarna i materialet var



- |                                      |  |
|--------------------------------------|--|
| 117 Nedgrävning för konstruktion 118 | 121 Sand med humöst inslag                                     |
| 118 Stenkonstruktion                 | 122 Utfyllnadslager, inslag av krossat tegel                   |
| 119 Odlingslager med gödselinslag    | 1000:2 Återfyllt material från förundersökning 1997 (Schakt 2) |
| 120 Kulturlager, omrört              | 1010 Nedgrävning för elkabel                                   |

**Figur 14.** Profilritning schakt 6 mot sydväst. Skala 1:50.



**Figur 15.** Fynd från det omrörda kulturlagret 120, exempelvis kritpipsfragment från pipor troligen tillverkade i Holland (120:421:9 och 120:421:10) och fragment från yngre rödgodsfat med punkt- och cirkeldecor (120:420:5). Lagret innehöll inga fynd yngre än 1700-tal vilket var ovanligt då de flesta andra lager vid undersökningen hade inblandning av recent material såsom formträ, byggplast etc. Skala 1:1.

gödsel och latrin. Ängsväxter och ogräs härrörde från gödsel medan kärnor och frö från äpple, körsbär, hallon, smultron och lingon som tillförts via latrin. Lagret var cirka 0,2 meter tjockt och under det låg steril sand och morän. Odlingslagret kvarligger i övrigt intakt.

I schaktets nordvästra ände påträffades det gamla förundersökningsschaktet schakt 2 från 1997 (Pettersson 1997:6).

## RESULTAT

---

Det område som nu förundersökts har visat sig vara till stora delar utschaktat och återfyllt med recenta massor, omrörda äldre kulturlager och raseringsmassor från tidigare byggelse som utjämnats på platsen. De få bebyggelse lämningar i form av murverk framkom i schakt 4 och 5. Sannolikt utgör dessa fortsatta rester av källare som dokumenterats inom kvarteret vid tidigare undersökningar (Broberg 1984:35–37). Bebyggelse lämningarna kan grovt dateras till 1600–1700-tal. I schakt 6 påträffades ett äldre odlingslager. De få äldre fynd som framkom utgjordes av några skärvor rödgods, fajans och ett mindre antal kritpipsfragment från 1600–1700-talet.

Området uppvisade i övrigt inga stora mängder fynd. Den lilla mängd keramik som då påträffades var porslin eller flintgods som kunde dateras till 1800–1900-talet (figur 15). Endast några enstaka djurben i form av slaktavfall noterades i utfyllda massor. Trä förekom mycket sparsamt, dock inga rester efter syllstockar eller trägolv.

Vid framtida schaktning inför eventuell exploatering så rekommenderas en arkeologisk schaktningsövervakning inom delar av området för att kunna följa och dokumentera den fortsatta sträckningen av bebyggelse lämningarna samt att kunna få en bättre bild av de odlingslager som framkom i schakt 6.

## REFERENSER

---

### Litteratur

PETERSSON, M. 1997. *Kv Bergsbron 7. RAÄ 96, sentida kulturlager*. UV Öst Rapport 1997–98.

BROBERG, B. 1984. *Medeltidsstaden 50*. Norrköping. Riksantikvarieämbetet, Rapport. Stockholm.

HELMFRID, B. 1965. *Norrköpings historia I*. Från forntid till Vasatid. Stockholm.

HELMFRID, B. 1965. *Norrköpings historia II*. Tiden 1568–1655. Stockholm.

### Digitala källor

DANIELSSON, O. 2020. Bergsbron 7, Mjölaren 14 & 15, Norrköpings Kommun. Antikvarisk utredning. <https://www.norrkoping.se/download/18.1a278a511741090d30814da/1600083713331/200709-antikvarisk-utredning-mjolnaren-bergsbron-ltn.pdf>

### Kartor

NORRKÖPING 1879  
Norrköpings stad, Östergötlands län  
Karta över Norrköping. Upprättad och utgiven genom Norrköpings stadsbyggnadsnämnd 1879.  
Norrköpings stadsarkiv.  
Lantmätare: Lantmätaren Alfred Rudolf Lundgren



## ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

---

Arkeologikonsults projektnr:	3399
Uppdragsgivare:	Norrköpings kommun
Länsstyrelsens dnr:	431-12692-2017
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2020-07-15
Uppdragsnr i KMR:	202100055
Företagare:	Norrköpings stad och kommun
Län:	Östergötland
Landskap:	Östergötland
Kommun:	Norrköpings stad och kommun
Socken:	Norrköping
Fastighetsbeteckning:	Bergsbron 7
Berörda fornlämningar:	L2009:7173
Typ av undersökning:	Förundersökning
Utförandetid, fältarbete:	18–24 november 2020
Koordinatsystem:	SWEREF 99 TM
Höjdsystem:	RH 2000
Projektledare:	Sverker Holmqvist
Rapportansvarig:	Sverker Holmqvist
Fältpersonal:	Petra Öjhage och Sverker Holmqvist
Fyndfotografering:	Ida Söderström
Planer och layout:	Medea Nyström Huuva
Kvalitetsgranskning:	Kenneth Svensson
Analys:	
Makrofossilanalys:	Stefan Gustafsson
Keramikanalys:	Michel Carlsson
Fynd:	Inga fynd tillvaratogs



## BILAGA 1. SCHAKTTABELL

Schakt	Storlek vid marknivå (m)	Storlek vid botten (m)	Djup (m)	Beskrivning
1	3,8x5,4	1,25x1,5	2,8	I schaktet återfanns bara yngre utfyllnadslager. Det lager (101) som var fyndförande innehöll även lätt förmultnad plast.
2	3,4x10	3,6x7,7	1,2 (2,2 i provruta)	Under markduk framkom två utfyllnadslager av olika karaktär (105 och 106). Det fyndförande lagret (105) innehöll inga fynd äldre än 1900-tal.
3	2,7x6	1,4x4	3	Under markduk framkom tre utfyllnadslager av olika karaktär. Det fyndförande lagret innehöll inga fynd äldre än 1900-tal.
4	3,5x6,8	2,1x3,8	3	Under utfyllnadslager (110) och sättsandslager (111) framkom ett murverk (112) som med stor sannolikhet utgjorde rester efter de äldre källare som revs 1970 (Broberg 1984:35). Konstruktionen bestod av en putsad vägg och i anslutning till denna framkom även resterna av ett murat tunnvalv. Även valvet var vitputsat på insidan. Konstruktionen överensstämmer väl med den uppmätning som gjordes 1927. Schaktet grävdes i två omgångar då första delen återfylldes av säkerhetsskäl. Steril botten nåddes ej i detta schakt då trycket från omgivande jordmassor på valvets utsida bedömdes som alltför högt.
5	2,5x5,6	1,2x2,1	2,3	Under ett blandat utfyllnadslager och ett sättsandslager framkom rester av en kallmurad konstruktion med oklar funktion (113). Eventuellt rör det sig om en rest av de källare som uppmättes 1927.
6	3,8x8,8	1,5x6,4	2,3	Schakt 6 innehöll en mängd recenta störningar, nedgrävningar samt omrörda lager av både äldre och yngre karaktär. I botten av schaktet framkom förundersökningens enda opåverkade kulturlager; ett förmodat odlingslager som innehöll gödselrester och pollen av olika slag.

## BILAGA 2. KONTEXTTABELL

Kontext- nr	Schakt	Storlek (m)	Tjocklek/ höjd (m)	Beskrivning	Tolkning	Fynd
101	1	2,2x2,6	0,2-0,8	Återfyllda massor bestående av ursprungligen kulturpåverkad slitig mörkare jord med innehåll av tegel, träkol, sot, men även yngre material såsom porslin och byggläst. Även inblandning av sand och morän.	Utfyllnadslager med blandat innehåll	En del av en liten skål i kinesiskt porslin med dekor Familie rose. Den typen av dekor började göras på 1720-talet. Aktuellt fynd antagligen tillverkad någon gång under sent 1800-tal – tidigt 1900-tal.
102	1	1,75x3,8	0,8-1,1	Siltigt ljust material med större och mindre stenar. Lagret skär både lager 101 och 103. I bottnen rester cirkelsågat fyrkantsvirke. Inga övriga fynd.	Utfyllnadslager yngre än lager 101	
103	1	0,6x2,2	0,6-1	Sand och småsten, i övre delen något organiskt inslag såsom rötter och förmultnade trärester. Inga fynd.	Utfyllnadslager	
104	2	ø 0,5	0,1	Mörk slitig cirkelformad fyllning material liknande lager 106, nedgrävd i steril sand. Inga trärester eller stenskoning. Plan botten.	Ev stolphål	
105	2	1,8x5,2	0,1-0,4	Mörk kompakt slitig jord direkt under makadam och matduk. Innehåll tegelkross, sot, taktegel, isolationsporslin, plast, kapsyl av aluminium etc. Lagret minskar i tjocklek söderut.	Utfyllnadslager med raseringsinnehåll	
106	2	3,2x7,2	0,2-0,6	Siltigt lager med sandinslag men mörkare än ren sand. Stråk av morän längst norrut. Lagret minskar i tjocklek söderut. Inga fynd. I djupschakt ljus steril sand med moräninslag.	Utfyllnadslager	
107	3	2,5x3,5	0,2-0,8	Återfyllt slitigt material med grus, större och mindre stenar. Ökar i tjocklek söderut. Inga fynd.	Utfyllnadslager	
108	3	2,4x6,1	2,5	Sand, silt, tegel, större och mindre stenar. Asfalt, järnbeslag och porslin. Under detta lager framkom morän.	Utfyllnadslager med raseringsinnehåll	Fragment av vitt flint- eller fälspatporlin. Datering sent 1800-1900-tal.
109	3	0,4x3,2	0,4	Mörkt slitigt innehåll längs översta skiktet i schaktets norra NO del (mot gatan). Tegelkross, slitig karaktär med inslag av sot.	Utfyllnadslager med raseringsinnehåll	
110	4	2,7x4,2	1	Siltigt lager med lerinslag, tegelkross, porslinskävar, delvis förmultnad plast, större och mindre stenar. Tallriksskävor av flingods av Gustavsbergs fabrikat.	Utfyllnadslager med raseringsinnehåll	Två tallriksskävor av flingods. Båda tillverkade vid Gustavsberg. Den lilla (eller gredelina som det står i kartalogen) är från en servis som heter Car-rara tillverkad 1870-1892 samt 1905. Den gröna tallriken kommer från servisen Venus tillverkad mellan 1908-1939.
111	4	1,3x1,6	0,2	Ren sand ovan på mur 112.	Ufjämningsslager/såttmaterial ovan delvis rivens murkonstruktion	



## Bilaga 2. Kontexttabell, forts.

Kontext- nr	Schakt	Storlek (m)	Tjocklek/ höjd (m)	Beskrivning	Tolkning	Fynd
112	4	1,8x3,7	0,7-1	Murkonstruktion som under sand 111, troligen tillhörande en källare från 1600/1700-tal (oklar datering i fält). Källarkonstruktionen var uppbyggd av två delar. Del 1 var 1,2m x 1,5m och hade en sydväst-nordost riktning. Den var uppbyggd som en skalmur med tegel utåt och i mitten av muren murade stenar av blandade storlekar mellan ca 0,26x0,35 meter till 0,4x0,5 meter. Dessa stenar var sammanfogade med ett lätt gulaktigt bruk troligen kalkbruk. I den minsta delen förekom även en del inmurade tegelstenar. I kanten av schaktet åt västnord-väst framkom en del av ett tegelvalv troligen en del av taket i källaren. In mot rummet så bestod muren av tegelstenar som var putsade. Putsen var vit och ca 1,2 centimeter tjock. I del 1 fanns en öppning som hade murats igen, oklart när. Igenmuringen bestod av kantiga stenar med flätsida in mot rummet. Stenarna i igenmuringen var mellan 0,2x0,3 meter till 0,3x0,45 meter. Det förekom även inblanding av tegelsten med en storlek 0,12x0,25 meter som var sammanfogade med murbruk troligen en kalkbruksvariant. Del 2 bestod av en mur som var sammanfogade med murbruk troligen en kalkbruksvariant. Muren var uppbyggd av tre tegelstenar i bredd som låg i ett överlappande mönster, tegelstenarna med storleken 0,12x0,25 meter. Den inre delen av muren var putsad med en vit puts troligen samma som den på del 1. Dock var denna sida delvis mörkfärgad, nästan svart möjligen av leran som legat mot alternativt sot. Valvet var 0,45 meter brett och 2,8 meter långt och fortsatte in i schaktkanten både i nordnordost samt öster så den totala utbredningen gick ej att fastställa. Det såg ut som att del 2 var byggd mot del 1. Murverket framkom 1,35 meter under marknivå.	Del av en källarmur som troligen tillhör en källare från 1600-talet, delvis rivet under 1900-tal. Se medeltidsstaden mm	
113	5	0,6x1,2	0,4	Kallmurad konstruktion. Stenstorlek 0,3x0,3x0,15 meter. Fyra stenar i två varv i schaktbot- tens södra del. Övriga stenar utrasade mot norr.	Ev rest av källare	
114	5	1,3x2	0,2	Ren sand ovan konstruktion 113.	Ujämningsslager/sättmaterial liknande lager 111	
115	5	2,3x5,5	1,2	Lera, silt, sand med inslag av tegelkross och bitar av asfalt. Viss förekomst av stråk med blåter. Några skårvarv flintgods. Inga övriga fynd.	Ujämningsslager med raseringsinnehåll	Flintgods varav vissa har tryckt dekor. Flintgods med tryckt dekor dateras generellt från ca 1790 upp till 1900-talet. Dekoren på skårvarna från Bergbron tyder på en datering till tidigt 1900-tal eller möjligen sent 1800-tal.
116	6	ø 0,5	0,1	Mörk siltig cirkelformad fyllning material liknande lager 122, nedgrävd i steril sand. Inga trärester eller stenskonjering. Plan botten.	Ev stolphål	
117	6	0,7x1,3	1,3	Nedgrävning för stenkonstruktion raka sidor som har skurit 122 samt 121. Nedgrävningen hade en lätt rundad botten och under fyllningen i nedgrävningen framkom lager 121 samt en stenkonstruktion 118. Fyllningen i nedgrävningen bestod av en sandig silt med en stor del tegelkross, småsten och organiskt material i form av rötter etc. I lagret framkom det en liten del keramik samt en bit av en kakelugn med grön glasyr.	Nedgrävning för konstruktion 118, fyllning bestående av rasering troligen från sent 1800-tal alternativt 1900-tal.	En skärva rödgods och en bit av en kakelugn med grön glasyr.
118	6	0,65x0,69	0,4	Stenkonstruktion som bestod av ett antal större kantiga stenar som mellan 0,3x0,35 till 0,25x0,4m. Konstruktionen var uppbyggd i två lager och var delvis raserad. Det framkom i det sydöstra hörnet en huggen sten med raka vinklar som gick in i schaktväggen.	Del av en stenkonstruktion möjligen en del av en grundmur.	
119	6	1,3x1,3	0,2	Ev odlingslager fram kom ca 2 m under marknivå, växtpåverkad silt med viss sandinblandning. Inslag av tegelkross. Inga övriga fynd. Lagret lämnades relativt intakt. Makroprov taget.	Ev odlingslager	

## Bilaga 2. Kontexttabell, forts.

Kontext- nr	Schakt	Storlek (m)	Tjocklek/ höjd (m)	Beskrivning	Tolkning	Fynd
120	6	2,7x2,7	1,5	Omrört kulturlager med innehåll av rödgods, fajans och kripipsfragment. Siltigt mörk fyllning med återkommande stråk av sand. Ingen inblandning av fynd yngre än 1700-tal. Fortsätter både söder- och norrut. Västerut avgrävt av schakt 2 från undersökningen 1997. Österut överlagras lager 121.	Utfyllnadslager	Fragment av yngre rödgodsfat med punkter och cirkelekor samt del av en hank. En mindre skärva fajans. Kan tilligen dateras till cirka 1650–1700.
121	6	2,9x3,2	1,5	Ren sand. I toppen visst humöst inslag av förmlutnade rötter. Överlagrar i botten lager 119.	Påförd sand.	
122	6	2,1x3,2	0,4	Siltigt material, fet karaktär med visst inslag av krossat tegel. Inga fynd.	Utfyllnadslager	
1001	1	0,7x1,3	1,8	Siltigt material, omrört lager med sand, grus, större och mindre stenar. Inga fynd. Lagret fortsatte i schaktkanten söderut.	Schakt 2 från UV undersökning 1997	
1001	6	1,3x1,5	1,8	Siltigt material, omrört lager med sand, grus, större och mindre stenar. Inga fynd. Lagret fortsatte i schaktkanten västerut.	Schakt 2 från UV undersökning 1997	
1002	2	2,3x1,3	0,4	Markliggande betongkonstruktion, delvis nven	Sentida betongfundament tillhörande tidigare kaféverksamhet	
1003		2,5x4,8	Okänd	Betongkonstruktion för vattentillförsel. Okänd utsträckning i djupled. Konstruktion faller till största delen inom undersökningsschakt från 1997	Sentida betongfundament tillhörande tidigare kaféverksamhet	
1004	2	0,25x3,0	0,1	Avloppsrör, ej aktivt fortsätter både öster- och västerut	Avloppsrör	
1005		0,15x5,3	0,05	Starkströmsledning direkt under gult plastband ca 0,15 m brett. Påträffades 0,5 m under marknivå. Ledning fortsätter i båda riktningarna.	Starkströmsledning, oklart om fortfarande aktiv	
1006		4,2x14,3	Okänd	Stenlagd gång i anslutning till fastigheten Bergslagsgården västerut	Stenlagd gång	
1007		0,75x1,8	Okänd	Betongfundament	Fundament nödutgångstrappa från fastighet Bergslagsgården	
1008		3,5x8,2	0,5	Betongfundament	Fundament för numera rivna scenkonstruktion tillhörande tidigare kaféverksamhet	
1009		0,4x30	Okänd	Betongfundament	Fundament för järnstaket	
1010	6	0,2x1	0,15	Starkströmsledning legd under metallskydd. Påträffades 0,6 m under marknivå. Ledning fortsätter i båda riktningarna.	Ev samma ledning som 1005 då de bägge dragningsriktningarna överensstämmer	

## BILAGA 3. FYNDTABELL

Fyndnr*	Schakt	Typ av fynd	Material	Del	Tillverknings- plats	Kommentar	Antal	Vikt (g)	Datering	Gallras
101:501:1	1	Keramik	Porslin		Kina	En del av en liten skål i kinesiskt porslin med dekor Famille rose. Den typen av dekor började göras på 1720-talet. Aktuellt fynd antagligen tillverkad någon gång under sent 1800-tal – tidigt 1900-tal.	1		1800–1900-tal	X
108:502:2	3	Keramik	Flintgods			Fragment av vitt flint- eller fältspat-porslin.	2		1800–1900-tal	X
110:503:3	4	Keramik	Flintgods		Gustavsberg	Två tallriksskåror av flintgods. Båda tillverkade vid Gustavsberg. Den lila är från en servis som heter Carrara tillverkad 1870–1892 samt 1905. Den gröna tallriken kommer från servisen Venus tillverkad mellan 1908–1939.	2		1800–1900-tal	X
115:504:4	5	Keramik	Flintgods			Flintgods varav vissa har tryckt dekor. Dekoren kan dateras till tidigt 1900-tal eller möjligen sent 1800-tal.	5		1800–1900-tal	X
120:420:5	6	Keramik	Yngre rödgods	Kant		Fragment av yngre rödgodsfat med punkter och cirkeldecor, gul engobe	2		1600–1700-tal	X
120:420:6	6	Keramik	Yngre rödgods	Hank		Blank glasyr, del av hank	1		1600–1700-tal	X
120:420:7	6	Keramik	Yngre rödgods	Kant		Matt glasyr	1		1600–1700-tal	X
120:420:8	6	Keramik	Fajans			Del av kärl, troligen fajans	1		1650–1700	X
120:421:9	6	Kritpipsfragment	Lera	Rör	Holland?	Olika längd varav ett med dekor	3		1650–1700	X
120:421:10	6	Kritpipsfragment	Lera	Huvud	Holland?	Skadat	1		1650–1700	X
117:422:11	6	Kakelugns- fragment	Rött lergods	List		Grön glasyr	1		1600–1700-tal	X
117:443:12	6	Keramik	Yngre rödgods	Kant		Del av kärl	1		1600–1700-tal	X

\*Fyndnumret består av tre delar (X:X:X), varav det första är numret på den kontext som fyndet tillhör. Det andra numret är det löpnummer som fyndet tilldelas vid inmätningen i fält och det tredje är det nummer som fyndet får vid fyndregistrering i vår databas SiteWorks. Dessa tre bildar tillsammans föremålets unika fyndnummer.

# BILAGA 4. MAKROFOSSILANALYS

STEFAN GUSTAFSSON

## Inledning

Två jordprover analyserades från en arkeologisk förundersökning inom L2009:7173, Bergsbron 7, Norrköpings stad och kommun. Det arkeobotaniska uppdraget var att klarlägga bevaringsförhållandena för växtmaterial i vid mening vilket även innefattade vedart. Vid goda bevaringsförhållande skulle växtmaterialet undersökas i avseende på markanvändning och odling inom kvarteret.

## Material och metod

Jordproverna samlades in av fältpersonal från Arkeologikonsult i samband med undersökningen. Provsstorleken uppgick till 2 liter. Proverna våtsiktades genom två såll, det ena med en maskstorlek av 1,0 millimeter och ett med 0,2 millimeter. Träkol från proverna lufttorkades medan övrigt material analyserades i fuktigt tillstånd. Identifieringen av växtmakrofossil och träkol gjordes med hjälp av referenssamling och referenslitteratur (bl.a. Berggren 1969 & 1981, Jacomet 2006, Digital Seed Atlas of the Netherlands, Schweingruber 1978, 1990, Mork 1946, www.woodanatomy.ch).

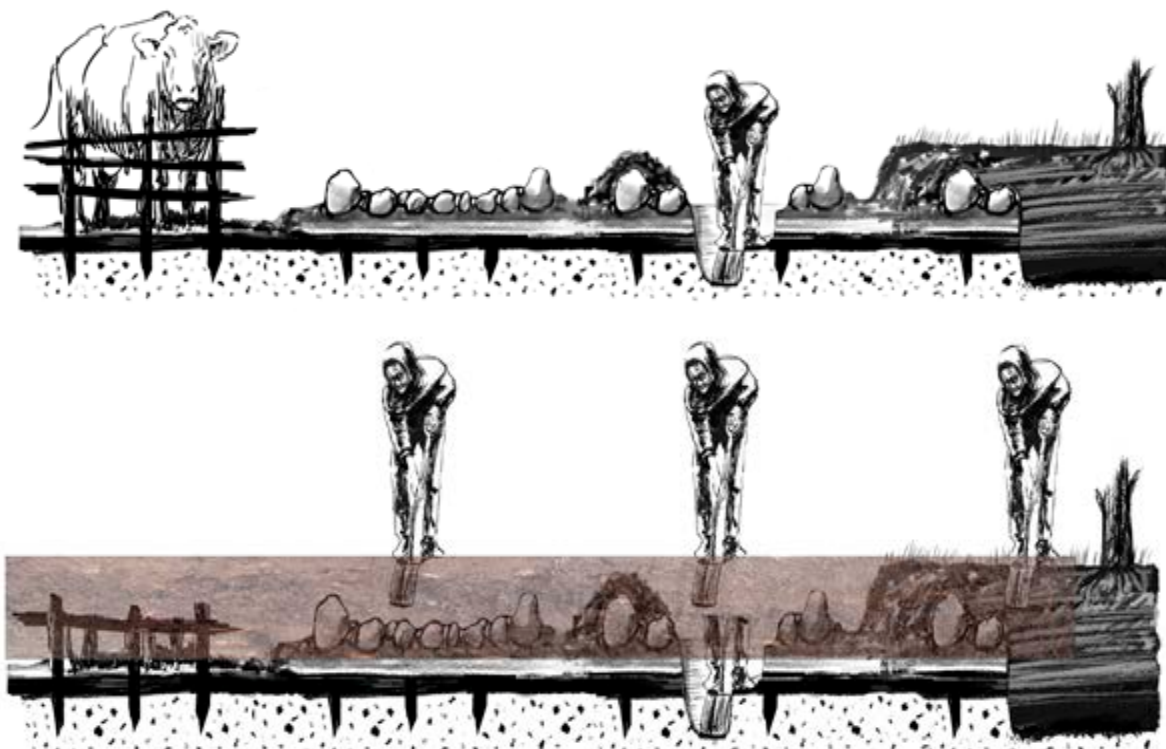
## Resultat

### Odningsslager 119:367

Jorden bestod av lerblandad kulturjord med större organiska "klumpar". Klumparna var svåra att lösa upp men innehöll en blandning av halm, dynga, en hel del växtrester och fiskben. I provet fanns även små bitar tegelkross, bruk, glas, träkol och bränd lera tillsammans med oförkolnade trärester.

Provnummer	119:367	116:366
Art		
Latrin		
Äpple	2	
Körsbär	9	
Krikon	3	
Hallon	72	
Smultron	100+	
Lingon	14	
Ogräs och ruderat		
Svinmålla	29	9
Bergsyra	3	
Vildpersilja	4	
Trampört	12	
Penningört	7	
Jordrök	3	2
Ängsväxter		
Starr	100+	
Fingerört	30	
Blodrot	12	
Ängsruta	1	
Brunört	8	
Brunskära	41	
Kärtistel	2	
Smörblomma	19	
Oförkolnat trä		
Tall	X	X
Obestämt	X	
Träkol		
Björk	9	14
Gran	2	3
Tall	22	30

Figur 1. Artlista.



**Figur 1.** Staden var och är i ständig förändring vilket medför att jordmaterial flyttas runt och blandas samman. Detta påverkar tolkningen av de fynd som påträffades i odlingslager 119:367.

De organiska klumparna innehöll ett rikt arkeobotantiskt material (figur 2). Fröna kom från en rad olika växtsamhällen och visar att två av beståndsdelarna i materialet var gödsel och latrin. Ängsväxter och ogräs härrör från gödsel medan kärnor och frö från äpple, körsbär, hallon, smultron och lingon tillförts via latrin. Fiskbenen kom alla från någon mindre fisk och skulle kunna höra hemma tillsammans med latrinmaterialet. Fiskbenen kan även vara ett inslag av hushållsavfall.

Tolkningen blir att lagret bestod av material från olika aktiviteter. Dels innehöll det rasering men också gödsel, latrin och kanske hushållsavfall. Med tanke på hur jordmaterial flyttar runt i en stad går det inte avgöra om lagret utgör en gammal odlingsyta eller om det rör sig om utfyllnadsmaterial (figur 2).

### **Stolphål 116:366**

Fyllningen i stolphålet var matjordsläk med högt organiskt innehåll. Det mesta växtmaterialet verkar ha brutits ner. Några försvinnmålla och jordrök på-

träffades vilket sannolikt berodde på att dessa arter har väldigt tåliga fröskal. Oförkolnade träbitar av tall hittades också i provet tillsammans med träkol från björk, gran och tall. Ska något träkol dateras har björk den lägsta högsta egenåldern. Går det klarlägga vilket träslag stolpen varit av bör man välja detta.

### **Slutsatser**

Analysen visade att det fanns miljöer med välbevarat organiskt material både vad gäller trä och växtmakrofossil. Analysen av jordproverna visade också på odling eller konsumtion av äpple, körsbär och krikon. Dessa har säkerligen ingått i någon trädgårdsodling men det går inte knyta en sådan till kvarteret eftersom det inte går att klarlägga varifrån jorden kom. Det kan vara jord från en annan plats som återvänts som utfyllnadsmaterial.

Lämpligt material för <sup>14</sup>C-analys återfanns i båda proverna.



## Litteratur

- BERGGREN, G. 1969. *Atlas of seeds and small fruits of Northwest-European plant species with morphological descriptions*. Part 2: Cyperaceae. Swedish natural Science Research Council, Stockholm.
- BERGGREN, G. 1981. *Atlas of seeds and small fruits of Northwest-European plant species with morphological descriptions*. Part 3: Salicaceae–Cruciferae. Swedish Museum of natural History, Stockholm.
- Brink, S. 2005. Växtoffer? En studie av växtmaterial I gravar. ARK 341. CD-uppsats vid arkeologiska institutionen vid Lunds universitet.
- Hemsida, Digital Seed Atlas of the Netherlands:  
<http://seeds.eldoc.uu.nl/?pLanguage=en>
- JACOMET, S. 2006. Identification of cereal remains from archaeological sites. Archaeobotany Lab, IPAS, Basel University. Opublicerat kompendium.
- MORK, E. 1946. *Vedanatomi*.
- SCHWEINGRUBER, F. H. 1978. *Microscopic Wood Anatomy*. Structural variability of stems and twigs in recent and subfossil woods from Central Europe. Zug, Switzerland.
- SCHWEINGRUBER, F. H. 1990. *Anatomy of European woods*. Paul Haupt förlag, Bern, Stuttgart, Wien.
- Hemsida, wood anatomy of Central European species:  
[www.woodanatomy.ch](http://www.woodanatomy.ch)





Rapporter från Arkeologikonsult 2021:3399